

BILAG VI

FÆLLESSKABSRETTENS ANVENDELSE VED DE NATIONALE DOMSTOLE

1. Anvendelsen af EF-traktatens artikel 177

De Europæiske Fællesskabers Domstol (i det følgende benævnt »Domstolen«) fik i 1998 forelagt 264 præjudicielle spørgsmål af nationale domstole, der havde problemer med fortolkningen af fællesskabsretten eller var i tvivl om gyldigheden af en af Fællesskabets retsakter.

Når de præjudicielle spørgsmål er blevet registreret af Domstolens justitskontor, bliver de offentliggjort i *De Europæiske Fællesskabers Tidende* i deres fulde ordlyd. Nedenfor findes en oversigt over antallet af sager pr. medlemsstat for de sidste ni år⁽¹⁾.

⁽¹⁾ De to foregående beretninger er offentliggjort i henholdsvis EFT C 332 af 3.11.1997, s. 198, og EFT C 250 af 10.8.1998, s. 195.

Udviklingen i antallet af præjudicielle spørgsmål pr. medlemsstat

Medlemsstat ⁽¹⁾	År								
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Italien	25	18	22	24	46	58	70	50	39
Irland	4	1	—	1	2	3	—	1	3
Nederlandene	9	17	18	43	13	19	10	24	21
Luxembourg	4	2	1	1	1	2	2	3	2
Det Forenede Kongerige	12	13	15	12	24	20	21	18	24
Østrig						2	6	35	16
Tyskland	34	50	62	57	44	51	66	46	49
Finland						—	3	6	2
Portugal	2	3	1	3	1	5	6	2	7
Frankrig	21	24	15	22	36	43	24	10	16
Sverige						6	4	7	6
Belgien	17	17	16	22	19	14	30	19	12
Spanien	6	4	5	7	13	10	6	9	55
Danmark	5	2	3	7	4	8	4	7	7
Grækenland	2	2	1	5	—	10	4	2	5
I alt	142	186	162	204	203	251	256	239	264

⁽¹⁾ Landenes rækkefølge er i overensstemmelse med artikel 1, stk. 1, tredje led, i Rådets afgørelse 95/2/EF, Euratom, EKSF (EFT L 1 af 1.1.1995, s. 220).

Den store stigning i antallet af præjudicielle spørgsmål forelagt af Spanien skyldes 37 (samlet forelagte) sager, som vedrørte fortolkning af momsreglerne. Seks andre præjudicielle spørgsmål fra Spaniens side vedrørte alle forbrugerbeskyttelse, bl.a. i forbindelse med salg på afbetaling.

Efter den eksplosive stigning i antallet af spørgsmål forelagt af Østrig sidste år kan det konstateres, at tallet i 1998 er faldet til under halvdelen.

Ligesom for 1997 kan det konstateres, at domstole i alle medlemsstaterne har forelagt spørgsmål.

I 1998 udgjorde de præjudicielle spørgsmål ca. 54 % af det samlede antal sager. Domstolen fik forelagt (485, hvoraf 90 er blevet slettet af registret).

Nedenstående tabeller viser, hvor mange spørgsmål der er stillet af medlemsstaternes øverste domstole, samt spørgsmålenes oprindelse.

Antal præjudicielle spørgsmål fra de øverste nationale domstole pr. medlemsstat i 1998

Italien	10
Irland	2
Nederlandene	10
Luxembourg	(—)
Det Forenede Kongerige	6
Østrig	12
Tyskland	16
Finland	(—)
Portugal	5
Frankrig	(—)
Sverige	1
Belgien	(—)
Spanien	1
Danmark	1
Grækenland	2

Spørgsmålene fra de øverste domstole er forelagt af:

Italien	Corte Suprema di Cassazione	1
	Consiglio di Stato	9
Irland	Supreme Court	2
Nederlandene	Raad van State	2
	Hoge Raad	6
	College van Beroep voor het Bedrijfsleven	1
	Tariefcommissie	1
Luxembourg	Cour Supérieure de Justice	1
Det Forenede Kongerige	House of Lords	2
	Court of Appeal	4
Østrig	Oberster Gerichtshof	6
	Bundesvergabeamt	3
	Verwaltungsgerichtshof	3
Tyskland	Bundesgerichtshof	4
	Bundesfinanzhof	9
	Bundessozialgericht	3
Portugal	Supremo Tribunal Administrativo	5
Frankrig	Cour de Cassation	2
	Conseil d'Etat	3
Sverige	Regeringsrätten	1
Belgien	Cour de Cassation/Hof van Cassatie	4
	Cour d'Arbitrage/Arbitragehof	1
	Conseil d'Etat/Raad van State	1
Spanien	Tribunal Superior de Justicia	1
Danmark	Højesteret	1
Grækenland	Areios Pagos	1
	Symvoulío Epikrateias	1

2. Vigtige domme afsagt af de øverste nationale domstole

2.1. Indledning

Nedenstående gennemgang giver et overblik over udviklingen i de øverste nationale domstoles holdning til fællesskabsretten.

I lighed med tidligere år har Kommissionen haft adgang til de oplysninger, der indsamles af Domstolens dokumentationstjeneste. Kommissionens undersøgelser har gjort det muligt at finde frem til de afgørelser, hvori der er gjort brug af fællesskabsretten, idet det dog må erindres, at tilfælde, hvor en national domstol burde have anvendt fællesskabsretten, ikke kan findes ved søgning i databankerne, hvis dommen ikke omtaler nogen fællesskabsretlig regel. I øvrigt er Kommissionen ikke i stand til systematisk at gennemgå de mange domme, der hvert år afsiges af de øverste nationale domstole. Det kan til orientering oplyses, at Domstolens dokumentationstjeneste hvert år får kendskab til mindst 1200 domstolsafgørelser, som vedrører fællesskabsretten.

2.2. Emner for undersøgelserne

Man har undersøgt de afgørelser, der blev truffet eller offentliggjort for første gang i 1998, med udgangspunkt i følgende spørgsmål:

1. Har en domstol, hvis afgørelse ikke kan appelleres, undladt at forelægge et præjudicielt spørgsmål i en sag, der rejser tvivl om fortolkningen af en uklar fællesskabsretlig bestemmelse?

Er der andre beslutninger i forbindelse med indbringelse af præjudicielle sager, der bør gennemgås nærmere?

2. Har en domstol — i modstrid med den regel, der er fastlagt i dommen i sag 314/85, Foto-Frost⁽¹⁾ — erklæret en retsakt fra Fællesskabets institutioner ugyldig?
3. Har der været afgørelser, der fortjener særlig opmærksomhed, enten fordi de kan bruges som rettesnor for kommende sager, eller fordi de indeholdt specielt overraskende elementer?
4. Er der afsagt domme i henhold til dommene i Francovich⁽²⁾ og Brasserie du Pêcheur/Factortame-sagerne⁽³⁾?

Første spørgsmål

I Tyskland har Bundesfinanzhof i en dom af 11. juni 1997⁽⁴⁾ udtalt, at den ikke var forpligtet til, i henhold til artikel 177, stk. 3, i EF-traktaten, at forelægge et præjudicielt spørgsmål for Domstolen, inden den afviste en sag, der havde til formål at opnå en skattemæssig fortrinsbehandling af skolepenge. Den pågældende, som var bosiddende i Tyskland, anmodede om, at skolepenge, der blev betalt for hans søn, som havde tysk og britisk statsborgerskab, og som gik på en privatskole i Det Forenede Kongerige, blev betragtet som fradragsberettiget i skattemæssig henseende. Ifølge Bundesfinanzhof finder artikel 10, stk. 1, nr. 9, i loven om indkomstbeskatning (Einkommensteuergesetz), ifølge hvilken skolepenge for børn, der går på privatskoler, er fradragsberettiget, kun anvendelse i forbindelse med visse privatskoler, der henhører under det nationale skolesystem. Bundesfinanzhof henviser til Domstolens retspraksis⁽⁵⁾ for at bekræfte, at denne fortrinsstilling ikke betegner en overtrædelse af EF-traktatens artikel 59 og 60, idet disse skoler ikke leverer tjenesteydelser i traktatens forstand, dvs. ydelser, der normalt leveres mod betaling. Ifølge Domstolens retspraksis kan betaling for deltagelse i undervisning inden for rammerne af det nationale skolesystem ikke betragtes som betaling i betydningen et økonomisk vederlag for den pågældende ydelse. Bundesfinanzhof fastslår, at det ikke er afgørende, om det drejer sig om en offentlig eller en privat skole, idet det afgørende element er, at loven om indkomstbeskatning kun tager sigte på skoler, der indgår i det nationale uddannelsessystem. I den pågældende sag var dette ikke tilfældet.

Bundesverfassungsgericht har ligeledes ved en kendelse af 5. august 1998⁽⁶⁾ afvist en forfatningsklage (Verfassungsbeschwerde) fra Deutsche Bundespost Telecom mod en dom fra Bundesarbeitsgericht, som havde fastslået, at det var ulovligt at udelukke arbejdstagere på deltid

fra virksomhedens pensionsordning, eftersom det var i modstrid med det almindelige lighedsprincip i grundloven⁽⁷⁾. Efter at være tvunget til at indrømme disse ansatte pensionsret med tilbagevirkende kraft havde Deutsche Bundespost Telecom anlagt sag ved forbundsforfatningsdomstolen, idet virksomheden påberåbte sig, at der var sket en overtrædelse af princippet om, at ingen kan nægtes adgang til den relevante dømmende myndighed⁽⁸⁾, med den begrundelse, at Bundesarbeitsgericht, inden den traf afgørelse, skulle have forelagt Domstolen spørgsmålet om, hvorvidt fællesskabsreglen om manglende tilbagevirkende kraft, som er omhandlet i Barber-dommen af 17. maj 1990⁽⁹⁾, og som figurerer i protokol nr. 2 til traktaten om Den Europæiske Union (Barber-protokollen), er i modstrid med det princip om ikke-forskelsbehandling, som Bundesarbeitsgericht har krævet anvendt for perioden inden den pågældende dato.

Bundesverfassungsgericht afviste søgsmålet. Den omstændighed, at Bundesarbeitsgericht ikke har forelagt Domstolen spørgsmålet, ville i henhold til Domstolens faste retspraksis kun betegne en overtrædelse af princippet om adgang til den relevante dømmende myndighed, hvis en domstol i sidste instans fuldstændigt havde afvist Domstolens retspraksis i spørgsmål af relevans for en løsning af tvisten, eller hvis en domstol i sidste instans, i mangel af retspraksis fra Domstolens side, klart havde overskredet sine skønsbeføjelser med hensyn til, hvorvidt den var forpligtet til at forelægge sagen for Domstolen.

Bundesverfassungsgericht fandt, at Bundesarbeitsgericht i tilstrækkelig grad havde motiveret sin afvisning af at forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål. Domstolen har således gentagne gange fundet⁽¹⁰⁾, at begrænsningen af virkningerne af Barber-dommen til perioden forud for den 16. maj 1990 ikke finder anvendelse på udelukkelsen af arbejdstagere på deltid fra en pensionsordning. Bundesverfassungsgericht fandt den holdning, Bundesarbeitsgericht indtog, forsvarlig; ifølge denne var der ikke grund til at forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål, eftersom Barber-protokollen udelukkende har til formål at præcisere og afgrænse virkningerne af ovennævnte dom, og ikke indholder nogen regel af mere omfattende rækkevidde. Bundesverfassungsgericht fandt endvidere, at fællesskabsprincippet om manglende tilbagevirkende kraft ikke udelukkede anvendelsen af nationale regler vedrørende ikke-forskelsbehandling. Domstolen mente derfor, at den opfattelse, der blev forsvaret af Bundesarbeitsgericht, ikke betegnede en overskridelse af dens skønsbeføjelse.

Der skal nævnes en dom fra den østrigske Verwaltungsgerichtshof, hvori denne har trukket et præjudicielt spørgsmål, som var forelagt Domstolen, tilbage, efter at denne havde afsagt en præjudiciel dom i et lignende spørgsmål⁽¹¹⁾.

Den østrigske domstol var blevet forelagt en sag, der var anlagt af en universitetslærer, som var blevet nægtet det månedlige anciennitetstilæg, som er omhandlet i den østrigske lov om vederlag til tjenestemænd (Gehaltsgesetz). Selv om loven kræver 15 års anciennitet som lærer på et østrigsk universitet, havde sagsøger indgivet sin anmodning efter at have udøvet en sådan aktivitet i kun 10 år i Østrig, idet han gjorde gældende, at han havde 11 års erfaring som universitetslærer i en anden medlemsstat. Han hævdede, at den omstændighed, at der ikke blev taget hensyn til den anciennitet, han havde opnået i udlandet, og at han af denne grund blev nægtet en forhøjelse, som efter hans mening udgjorde en integrerende del af hans vederlag, betegnede en indirekte forskelsbehandling, hvorved den kompetente forvaltning havde krænket fællesskabsretten, specielt EF-traktatens artikel 48 og 7.

⁽¹⁾ Sml. 1987, s. 4199.

⁽²⁾ Sag C-6/90 og C-9/90, Sml. 1996 I, s. 5357.

⁽³⁾ Sag C-46/93 og C-48/93, Sml. 1996 I, s. 1029.

⁽⁴⁾ Bundesfinanzhof, Urteil vom 11. Juni 1997, X R 74/95, Sammlung der Entscheidungen des Bundesfinanzhofs Bd. 183, s. 436.

⁽⁵⁾ Domstolens dom af 27. september 1988, sag 263/86, den belgiske stat mod Humbel, Sml. 1988, s. 5365.

⁽⁶⁾ Bundesverfassungsgericht, Beschluß vom 5. August 1998, 1 BvR 264/98, Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht 1998, s. 728.

⁽⁷⁾ Artikel 3, stk. 1, i grundloven.

⁽⁸⁾ Artikel 101, stk. 1, andet led, i grundloven. Ifølge denne bestemmelse kan ingen nægtes adgang til den relevante dømmende myndighed.

⁽⁹⁾ Sag C-262/88, Barber, Sml. 1990 I, s. 1889.

⁽¹⁰⁾ Domstolens domme af 28. september 1994, Sag C-57/93, Vroege, Sml. 1994 I, s. 4541, og af 11. december 1997, Sag C-246/96, Magorrian & Cunningham, Sml. 1997 I, s. 7153.

⁽¹¹⁾ Sag 99/12/0167 af 24. juni 1998.

Verwaltungsgerichtshof havde indledningsvis forelagt et præjudicielt spørgsmål for Domstolen. Efter at Domstolens justitskontor havde meddelt Schöning-dommen⁽¹⁾, og efter at de to parter var blevet anmodet om at fremsætte deres bemærkninger, har Verwaltungsgerichtshof i sin dom af 24. juni 1998 trukket sine præjudicielle spørgsmål tilbage og på grundlag af ovennævnte dom fundet, at det eneste afgørende spørgsmål er, hvorvidt anciennitetsforhøjelsen udgør en del af vederlaget eller en præmie for lang tjeneste, og om det udelukkende henhører under national ret. Verwaltungsgerichtshof afviste sagsøgers anmodning, og i modsætning til den holdning, den havde givet udtryk for ved henvisningen af spørgsmålet til Domstolen, hvor den mente, at forhøjelsen hverken var en del af vederlaget eller en præmie for lang tjeneste, fandt Verwaltungsgerichtshof, at der var tale om en præmie for lang tjeneste, som havde til formål at tiltrække personer med en vis erfaring til de østrigske universiteter, og at en sådan præmie derfor i overensstemmelse med Domstolens dom gjorde den konstaterede forskelsbehandling berettiget.

I Spanien er Tribunal Supremo, som er domstol i sidste instans, blevet forelagt et spørgsmål om annullering af nationale bestemmelser om afskaffelse af nationale tjenester for stuvning og omstuvning af skibe, som ifølge sagsøgerne skulle være i modstrid med Fællesskabets konkurrencebestemmelser. Tribunal Supremo fandt det ikke nødvendigt at forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål, og den understregede i sin dom af 27. april 1998, at det ikke tilfaldt den at udtale sig om, hvorvidt den nationale lovgivning var i overensstemmelse med fællesskabsretten⁽²⁾. Den tilføjede, at artikel 85, 86, 90 og 94 i EF-traktaten, som der henvises til i sagen, er tilstrækkelig klare, og at det derfor ikke var nødvendigt at forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål. Idet den fandt de pågældende nationale bestemmelser i overensstemmelse med fællesskabsretten, afviste Tribunal Supremo sagen.

I en dom af 26. maj 1998⁽³⁾ om virksomhedsoverdragelse har appelretten i Turku (Turun hovioikeus) i Finland udtalt sig om fortolkningen af EF-traktatens artikel 177, stk. 3. Appelretten anså, at eftersom den var en domstol, hvis afgørelser ifølge de nationale retsregler ikke kan appelleres, var den i henhold til den pågældende bestemmelse forpligtet til at forelægge Domstolen spørgsmålet til præjudiciel afgørelse. Den finske domstols argumentation er baseret på den omstændighed, at i henhold til finsk ret kan en sag kun indbringes for højesteret efter forudgående tilladelse fra denne. I henhold til kapitel 30, artikel 3, i den finske retsplejelov (Oikeudenkäymiskaari) gives en sådan tilladelse kun, hvis en prøvelse af den pågældende sag er nødvendig af hensyn til lovens anvendelse i lignende anliggender, eller for at kunne sikre, at retspraksis er ensartet. Tilladelsen kan ligeledes gives, hvis afgørelsen indeholder en grov procedurefejl.

Eftersom traktatens artikel 177 har til formål at sikre, at fællesskabsretten fortolkes og anvendes ensartet, og eftersom dennes stk. 3 bl.a. har til formål at forhindre, at der i en medlemsstat etableres en national retspraksis, som ikke stemmer overens med fællesskabsretten, mente appelretten, at den var forpligtet til at forelægge spørgsmålet for Domstolen. I modsat fald ville dette betyde, at de sager, der forelægges appelretten, i tilfælde af manglende tilladelse til forelæggelse for

højesteret ville blive afgjort, uden at nogen domstol var forpligtet til at forelægge dem til præjudiciel afgørelse. En sådan fortolkning ville ikke være i overensstemmelse med EF-traktatens artikel 177, stk. 3.

I det foreliggende tilfælde besluttede appelretten imidlertid ikke at forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål, idet den mente, at sagen kunne bedømmes på grundlag af den eksisterende retspraksis vedrørende begrebet virksomhedsoverdragelse.

I en dom af 20. maj 1998⁽⁴⁾ om reglerne for iværksættelse af udbud i forbindelse med offentlige indkøb har det franske Conseil d'État truffet afgørelse uden at have forelagt Domstolen et præjudicielt spørgsmål, idet det fulgte regeringskommissærens konklusioner. Selv om sidstnævnte erkendte, at den faktiske rækkevidde af artikel 6 i Rådets direktiv 92/50/EØF⁽⁵⁾ var forholdsvis vanskelig at afgøre, og at dommerne stillet over for denne uklare bestemmelse kunne være fristet til at anvende EF-traktatens artikel 177 og forelægge et præjudicielt spørgsmål for Domstolen, opfordrede han dem imidlertid til selv at afgøre spørgsmålet om den nøjagtige rækkevidde af artikel 6 i det pågældende direktiv, idet han mente, at varigheden af de præjudicielle procedurer var uforenelig med kravet om hurtighed og Conseil d'États anvendelse af hasteprocedure, når det drejer sig om offentlige kontrakter.

I en sag vedrørende gyldigheden af en fællesskabsretsakt fastslog det italienske Consiglio di Stato⁽⁶⁾, at det som forvaltningsdomstol i sidste instans kun var forpligtet til at henvise et sådant spørgsmål til præjudiciel afgørelse ved Domstolen, når den pågældende retsakt i det foreliggende tilfælde umiddelbart forekommer at være ulovlig, eller hvis der foreligger rimelig tvivl med hensyn til dens gyldighed. Den omstændighed, at en af sagens parter har bestridt retsaktens gyldighed eller anmodet om præjudiciel afgørelse, kan ikke i sig selv forpligte den nationale domstol i sidste instans til at henvise sagen. Ifølge Consiglio di Stato skal den nationale domstol, også såfremt den er sidste instans, altid efterprøve, hvorvidt et spørgsmål, der rejses af en af sagens parter, er seriøst, og afvise det, hvis det forekommer ubegrundet.

I Nederlandene har Hoge Raad i en dom af 4. april 1998⁽⁷⁾, og uden at anvende proceduren med præjudiciel afgørelse, fastslået, at en privat posttjeneste ikke kan opnå momsfrigørelse i forbindelse med sine aktiviteter. Den nederlandske momslovgivning (Wet op de omzetbelasting) hjemler, i lighed med det sjette momsdirektiv 77/388/EØF⁽⁸⁾, momsfritagelse for de offentlige posttjenesters ydelser. Det sjette direktiv omhandler også fritagelse for handel med frimærker⁽⁹⁾ uden at præcisere, at der skal være tale om ydelser fra det offentlige postvæsens side. Sidstnævnte fritagelse findes ikke i den nederlandske lovgivning. Hoge Raad fandt, at den private posttjenestes ydelser, herunder også salg af frimærker, var afgiftspligtige.

(1) Domstolens dom af 15. januar 1998, Sag C-15/96, Kalliope Schöning-Kougebetopoulou mod Freie und Hansestadt Hamburg, Sml. 1998 I, s. 47.

(2) Tribunal Supremo, Sala Tercera, de lo Contencioso-Administrativo, 27. april 1998, Asociación de Empresas Frigoríficas de la Ría de Vigo mod Administración General del Estado, Repertorio Aranzadi de Jurisprudencia, 1998, n° 3328.

(3) Turun Hovioikeus, 26. maj 1998, n° 1275/98.

(4) Conseil d'État, afdeling, 20. maj 1998, Communauté de communes du Piémont de Barr o.a., Revue française de droit administratif 1998, s. 609, vedrørende Henri Savoie; Actualité Juridique Droit Administratif 1998, 632; Europe 1998 Act. n° 238.

(5) Rådets direktiv 92/50/EØF af 18. juni 1992 om samordning af fremgangsmåderne ved indgåelse af offentlige tjenesteydelsesaftaler (EFT L 209 af 24.7.1992, s. 1).

(6) Consiglio di Stato, sez. V, 23. april 1998, n. 478, Foro amministrativo, 1998, 1090.

(7) Hoge Raad, X mod Inspecteur der omzetbelasting, Beslissingen in belastingzaken, 1998, 83.

(8) Rådets sjette direktiv 77/388/EØF af 17. maj 1977 om harmonisering af medlemsstaternes lovgivning om omsætningsafgifter — Det fælles merværdiafgiftssystem: ensartet beregningsgrundlag (EFT L 145 af 13.6.1977, s. 1). Jf. artikel 13 A, stk. 1, litra a).

(9) Jf. artikel 13 B, litra e).

Ligeledes i Nederlandene har Hoog Raad i en sag⁽¹⁾ vedrørende de nederlandske myndigheders vedtagelse af foranstaltninger til forebyggelse af udbredelse af BSE fastslået, at det med rimelighed kunne være i tvivl om fortolkningen af artikel 9, stk. 1, i direktiv 89/662/EØF⁽²⁾ om de forebyggelsesforanstaltninger, medlemsstaterne skal træffe i forbindelse med sygdomme, som vil kunne udgøre en alvorlig fare for dyr eller for menneskers sundhed. De nederlandske foranstaltninger var blevet truffet i afventning af vedtagelsen af fællesskabsforanstaltninger på grundlag af det nævnte direktiv. Da der var tale om at træffe foreløbige forholdsregler, var Hooge Raad ikke undergivet forpligtelsen til at forelægge sagen for Domstolen. Det fandt det ikke hensigtsmæssigt at anmode om en præjudiciel afgørelse, eftersom det måtte forventes, at Domstolen ikke ville give svar før efter ikrafttrædelsen af tilsvarende foranstaltninger vedtaget på fællesskabsplan.

Andet spørgsmål

Undersøgelserne har ikke vist nogen afgørelser af den pågældende type.

Tredje spørgsmål

I Tyskland har Bundesverfassungsgericht skullet udtale sig om rækkevidden af Barber-protokollen⁽³⁾. I sin kendelse af 27. november 1997⁽⁴⁾, som blev afsagt efter henvisning af spørgsmålet fra Landesarbeitsgericht Hamburg, erklærede Bundesverfassungsgericht, at loven om den sociale sikringsordning for arbejdstagere ansat af byen Hamburg var forfatningsstridig, eftersom loven fra sit anvendelsesområde udelukkede personer, der arbejder et antal timer pr. uge, som er mindre end halvdelen af fuld tid. Selv om loven ikke medfører diskrimination på grund af køn — de faktiske omstændigheder tyder ikke på, at de personer, der udelukkes fra den sociale sikringsordning, hovedsagelig skulle være kvinder — er den alligevel i modstrid med det generelle lighedsprincip. Til forskel fra personer, der arbejder på fuld eller halv tid, har personer, der arbejder et antal timer om ugen, som er mindre end halvdelen af det normale antal timer, ikke ret til pension. Da denne forskelsbehandling ikke kunne begrundes, blev loven erklæret for forfatningsstridig.

Bundesverfassungsgericht fandt, at Barber-protokollen ikke er til hinder for, at der vedtages en national regel om ikke-diskriminering med tilbagevirkende kraft, eftersom protokollen ikke tager sigte på den tidsmæssige anvendelse af nationale grundlovsbestemmelser. Den mindede ligeledes om, at Barber-protokollen kun finder anvendelse på situationer, der er omhandlet i EF-traktatens artikel 119, det vil sige situationer, der omfatter en diskrimination baseret på køn. Den konkluderede, at konsekvenserne af bestemmelsens forfatningsstridighed ikke kunne begrænses tidsmæssigt.

Bundesverfassungsgericht har ligeledes ved kendelse af 31. marts 1998⁽⁵⁾ betegnet som klart ubegrundede og derfor afvist at behandle en række forfatningsmæssige klager (Verfassungsbeschwerden), som

- (1) Hoge Raad, 19. juni 1998, Productschap voor vee en vlees mod den nederlandske stat, Rechtspraak van de Week, 1998, 131.
- (2) Rådets direktiv 89/662/EØF af 11. december 1989 om veterinærkontrol i samhandelen i Fællesskabet med henblik på gennemførelse af det indre marked (EFT L 395 af 30.12.1989, s. 13).
- (3) Vedrørende en anden afgørelse i relation til Barber-protokollen, se ovenfor.
- (4) Bundesverfassungsgericht, Beschluß vom 27. November 1997, 1 BvL 12/91, Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts Bd. 97, s. 35.
- (5) Bundesverfassungsgericht, Beschluß vom 31. März 1998, 2 BvR 1877/97 und 2 BvR 50/98, Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts Bd. 97, s. 350.

tog sigte på at forhindre indførelsen af euroen i Tyskland. Klagerne hævdede, at den tredje fase af Den Monetære Union begyndte den 1. januar 1999, uden at konvergenskriterierne var opfyldt. Til støtte for deres klage påberåbte de sig, at der var sket en krænkelse af deres ret til at deltage i en offentlig debat, hvis formål er at formulere en europæisk politik⁽⁶⁾, samt at der var sket en krænkelse af deres grundlæggende rettigheder med hensyn til beskyttelse af ejendom⁽⁷⁾ og handlefrihed⁽⁸⁾ på grund af nogle monetære foranstaltninger, som ifølge dem havde negativ indvirkning på ejendom og pengenes værdi.

Bundesverfassungsgericht fandt, at beslutningen om Tysklands deltagelse i Den Monetære Unions tredje fase var tilstrækkelig legitim i forhold til det demokratiske princip, og at denne beslutning ikke krænkede klagerens forfatningsmæssige rettigheder. Som Bundesverfassungsgericht allerede havde fastslået i sin dom af 12. oktober 1993⁽⁹⁾ vedrørende overensstemmelsen mellem loven om ratificering af EU-traktaten og grundloven, mente den, at Tysklands deltagelse i Den Monetære Union, som fastsat i Maastricht-traktaten, var forenelig med den nævnte lov. Således udtalte Bundesverfassungsgericht, at de tyske myndigheders overdragelse af kompetence til EU-myndighederne, i henhold til traktaten, havde hjemmel i artikel 88 i grundloven og i de parlamentariske instansers godkendelse af traktaten i henhold til artikel 23 i den nævnte lov. I øvrigt giver Maastricht-traktaten og grundloven parlamentet og forbundsregeringen mulighed for at foretage skøn og udarbejde prognoser — som kun kan være sandsynlighedsberegninger — vedrørende opfyldelsen af konvergenskriterierne. I henhold til grundloven påhviler ansvaret for overdragelsen af monetær suverænitet til Det Europæiske Fællesskab lovgivningsmagten, medens ansvaret for gennemførelsen påhviler regeringen.

Bundesverfassungsgericht konkluderede, at under disse omstændigheder kan klagerne ikke, i deres egenskab af valutaindehavere, gennem en forfatningsmæssig klage kræve, at Bundesverfassungsgericht griber ind i beslutningen om Tysklands overgang til Den Monetære Unions tredje fase.

Ved en kendelse af 22. juni 1998⁽¹⁰⁾ afviste Bundesverfassungsgericht med henvisning til sin kendelse af 31. marts 1998 en forfatningsmæssig klage med samme genstand.

Endvidere har Bundesgerichtshof⁽¹¹⁾ i sin dom af 5. februar 1998 revideret sin tidligere retspraksis vedrørende sammenlignende reklame for at tage højde for direktiv 97/55/EF⁽¹²⁾, ifølge hvilket sammenlignende reklame i princippet er lovlig. Inden dette direktivs ikrafttræden havde retspraksis fortolket artikel 1 i loven om illoyal konkurrence således, at den i princippet forbød sammenlignende reklame undtagen i tilfælde, hvor en sammenligning er tilstrækkelig begrundet

(6) Klagerne påberåbte sig artikel 38, stk. 1, i grundloven, som omhandler den grundlæggende ret til, gennem valg af medlemmer af parlamentet, at deltage i en demokratisk stats funktion.

(7) Artikel 14, stk. 1, i grundloven.

(8) Artikel 2, stk. 1, i grundloven.

(9) Bundesverfassungsgericht, Urteil vom 12. Oktober 1993, 2 BvR 2134/92 und 2 BvR 2159/92, kaldet »Maastricht«, Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts Bd. 89, s. 155.

(10) Bundesverfassungsgericht, Beschluß vom 22. Juni 1998, 2 BvR 532/98, Juristenzeitung 1998, s. 306.

(11) Bundesgerichtshof, Urteil vom 5. Februar 1998, I ZR 211/95, Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Zivilsachen Bd. 138, s. 55.

(12) Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 97/55/EF af 6. oktober 1997 om ændring af direktiv 84/450/EØF om vildledende reklame for at medtage sammenlignende reklame (EFT L 290 af 23.10.1997, s. 18).

og i overensstemmelse med sandheden. På grundlag af Domstolens retspraksis⁽¹⁾ understregede Bundesgerichtshof, at allerede inden udløbet af fristen for gennemførelse af direktiv 97/55/EF var den forpligtet til så vidt muligt at fortolke den nationale ret på grundlag af direktivet. Da artikel 1 i loven om illoyal konkurrence omfatter en generel klausul, som giver mulighed for en bred fortolkning, fandt Bundesgerichtshof således, idet den udtrykkelig afveg fra sin tidligere retspraksis, at sammenlignende reklame i princippet er lovlig, når de betingelser, der er omhandlet i direktivet, er opfyldt⁽²⁾.

I en dom af 24. juni 1998 (G2/97) behandlede den østrigske Verfassungsgerichtshof forholdet mellem princippet om fællesskabsrettens forrang og Verfassungsgerichtshofs funktioner med hensyn til kontrol af lovligheden (eller grundlovsforeneligheden) af de nationale lovgivninger i forhold til den nationale retsorden. Sagen vedrørte Burgenländisches Tourismus-förderungsgesetz 1992 (lov om fremme af turismen i Burgenland), specielt § 27, stk. 2, som fastslår, at der skal opkræves en skat beregnet til at fremme turismen i Burgenland på grundlag af nettoprovenuet i lighed med, hvad der fastslås i »Umsatzsteuergesetz« (momsloven). I en række lignende sager (lovene om fremme af turismen i Steiermark, Tyrol og Kärnten) havde Verwaltungsgerichtshof forelagt Domstolen præjudicielle spørgsmål for at få fastslået, om artikel 33, stk. 1, i det sjette momsdirektiv (77/388/EØF) var i modstrid med opkrævningen af en sådan skat (man ønskede altså at vide, om der var tale om en form for moms eller ej). Verfassungsgerichtshof henviste ikke et lignende spørgsmål til Domstolen, men foretog en kontrol af denne lovs lovlighed i forhold til den nationale retsorden. Den begrundede denne fremgangsmåde med, at der ikke var nogen konflikt mellem dens eventuelle beslutning om at annullere (eller ikke annullere) en sådan lov og den omstændighed, at en lov, der er i modstrid med fællesskabsretten, automatisk bliver ugyldig på grund af fællesskabsrettens forrang. Verfassungsgerichtshof bemærkede, at i det tilfælde, hvor en lov ikke annulleres af den selv på grund af uforenelighed med den østrigske forfatning, tilfalder det den østrigske øverste retsinstans inden for offentlig ret at præcisere spørgsmålet om denne lovs forenelighed med fællesskabsretten (i det foreliggende tilfælde ved at forelægge et præjudicielt spørgsmål). I dette tilfælde fandt Verfassungsgerichtshof, at sætningsdelen »i lighed med, hvad der fastslås i Umsatzsteuergesetz« skulle annulleres, idet anvendelsen af denne sætningsdel ville føre til det resultat, at skatten til fremme af turismen i Burgenland skulle anvendes ikke blot på nettoprovenuet i Burgenland, men på provenuet fra hele det nationale territorium.

I Belgien har Cour de cassation/Hof van Cassatie i en dom af 12. juni 1998⁽³⁾ bekræftet en dom fra Cour d'appel/Hof van Beroep i Bruxelles⁽⁴⁾, som havde fastslået, at indehavere af ophavsrettigheder til brugsanvisninger havde ret til at modsætte sig en parallelimportørs markedsføring af ægte produkter, som sælges på fællesskabsmarkedet ledsaget af fotokopier af de originale brugsanvisninger. I det foreliggende tilfælde var det for at overholde den belgiske lovgivning om handelspraksis, som påbyder, at der skal vedlægges brugsanvisninger på det eller de sprog, der anvendes på det område, hvor produkterne markedsføres, at parallelimportøren havde vedlagt fotokopier af brugsanvisninger, som indehavere af ophavsretten havde udfærdiget på det påbudte sprog. I analogi hermed havde Cour d'appel/Hof van Beroep med hensyn til ophavsretten anvendt den retspraksis, der

var fastslået af Domstolen i dommene Hoffmann-La Roche og Bristol-Meyers Squibb⁽⁵⁾ for så vidt angår varemærkerettigheder. I sin kassationsappel anfægtede parallelimportøren denne retspraksis med hensyn til ophavsret, idet han mente, at de betingelser, Domstolen havde fastsat i sine domme med henblik på at gøre det muligt for indehavere af en ophavsret til et varemærke at modsætte sig en parallelimportørs markedsføring af beskyttede produkter, var fastsat på grund af de pågældende produkters specifikke karakter, dvs. lægemidler. Den ræsonnering, der var foretaget af Cour d'appel/Hof van Beroep, som havde afvist importørens argumentation, blev bekræftet af Cour de cassation/Hof van Cassatie.

Højesteret i Danmark har i en dom af 6. april 1998⁽⁶⁾ bekræftet en dom afsagt af Østre Landsret⁽⁷⁾, som afviste en retssag vedrørende Maastricht-traktaten, som 11 danske statsborgere, støttet af 777 andre, havde anlagt mod den danske statsminister. Sagsøgerne hævdede, at de danske myndigheders overdragelse af kompetence til fællesskabsinstitutionerne var uforenelig med grundloven. Artikel 20, stk. 1, i grundloven fastslår, at »beføjelser, som efter denne grundlov tilkommer rigets myndigheder, kan ved lov i nærmere bestemt omfang overlades til mellemfolkelige myndigheder, der er oprettet ved gensidig overenskomst med andre stater til fremme af mellemfolkelig retsorden og samarbejde«. Sagsøgerne hævdede, at den overdragelse af kompetence, som følger af EF-traktaten, som ændret ved Maastricht-traktaten, ikke var afgrænset, og at den derfor ikke kunne ske ved en lov på grundlag af ovennævnte artikel 20. Ifølge deres opfattelse var det kun en grundlovsændring ifølge proceduren i grundlovens artikel 88, som ville muliggøre en sådan overdragelse.

Højesteret afviste denne argumentation og fastslog bl.a., at »de danske domstole må anse en EF-retsakt, som er bekræftet af De Europæiske Fællesskabers Domstol, for uanvendelig i Danmark, hvis der skulle opstå den ekstraordinære situation, at det med den fornødne sikkerhed kan fastslås, at retsakten bygger på en anvendelse af traktaten, der ligger uden for den suverænitetsafgivelse, der er sket i kraft af tiltrædelsesloven. Det samme gælder for de regler og principper inden for EF-retten, som er baseret på Domstolens retspraksis.«

I en sag vedrørende fortolkningen af artiklerne 48 og 67 i Rådets forordning (EØF) nr. 1408/71 har Tribunal Supremo i Spanien i en dom af 17. december 1997⁽⁸⁾ fastslået forrangen for Domstolens retspraksis. Den spanske lovgivning vedrørende social sikkerhed omhandler en ydelse til arbejdsløse, der er over 52 år gamle, som er betinget af, at den forsikringsperiode, der giver ret til alderspension, skal være fuldført. I sin tidligere retspraksis havde Tribunal Supremo afvist anmodninger om tildeling af ydelsen, som var indgivet af personer, der havde fuldført sådanne perioder i en anden medlemsstat, idet den fandt, at da der ikke var indbetalt bidrag i Spanien, var betingelserne for at opnå ydelsen ikke til stede. Tribunal Supremo har nu rettet denne retspraksis, som er i modstrid med Domstolens, idet den anerkender dennes forrang.

(1) Domstolens dom af 18. december 1997, Sag C-129/96, Inter-Environnement Wallonie mod Région wallonne, Sml. 1997 I, s. 7411.

(2) Specielt direktivets artikel 3a, stk. 1, litra a)-h).

(3) Cour de cassation/Hof van Cassatie, 12. juni 1998, n° C.97.0254, Bigg's SA mod Kenwood Corporation og Kenwood SA.

(4) Cour d'appel de Bruxelles/Hof van Beroep van Brussel, 28. januar 1997, n° 1996/AR/144, Bigg's SA mod Kenwood Corporation og Kenwood SA, Pasirisie belge II, 1999, s. 7-13.

(5) Domstolens domme af 23. maj 1978, Sag 102/77, Hoffmann-La Roche, Sml. 1979, s. 1139 og 11. juli 1996, Forenede sager C-427/93, C-429/93 og C-436/93, Bristol-Meyers Squibb, Sml. 1986 I, s. 3457.

(6) Ugeskrift for Retsvæsen 1998.800H.

(7) Østre Landsret, dom af 27. juni 1997, 3.asd.nr.B-2131-96, omtalt i 15. årsberetning — 1997.

(8) Tribunal Supremo, Sala Cuarta, de lo Civil, 17. december 1997, Natividad S.L./Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS), La Ley 1998, n° 4508, pp. 15-16.

I en dom af 20. januar 1998⁽¹⁾ har Tribunal Supremo afvist et søgsmål fra en statsborger i en medlemsstat, som var blevet nægtet tilbagebetaling af beløb, der var beslægtet i forbindelse med en strafferetlig procedure på grundlag af en national bestemmelse, som blev anset for uforenelig med fællesskabsretten som følge af en præjudiciel afgørelse truffet af Domstolen⁽²⁾. Tribunal Supremo afviste tilbagebetalingen, idet den understregede, at når Domstolen finder en national bestemmelse uforenelig med fællesskabsretten, bevirker denne afgørelse ikke, at den nationale ret får tilbagevirkende kraft, og derfor kan den allerede foretagne beslægtelse, selv om den er foretaget på grundlag af en bestemmelse, der er erklæret for uforenelig med fællesskabsretten, ikke give anledning til tilbagebetaling.

Med to andre afgørelser har Tribunal Supremo nægtet at anerkende, at Rådets direktiv 93/13/EØF⁽³⁾ om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler skulle have en direkte horisontal virkning. Selv om en sådan virkning er blevet anerkendt i flere afgørelser afsagt i 1997 og 1998⁽⁴⁾, har Tribunal Supremo i sin dom af 31. januar 1998⁽⁵⁾ udtrykkelig afvist den direkte horisontale virkning af det nævnte direktiv, idet den begrænsede sig til at anerkende direktivets betydning i forbindelse med fortolkningen af den nationale ret i lyset af fællesskabsretten. I sin dom af 13. november 1998⁽⁶⁾ har Tribunal Supremo, idet den erklærede, at den i sin tidligere retspraksis havde anerkendt, at det nævnte direktiv havde en horisontal virkning, nøjedes med at udtrykke tvivl med hensyn til muligheden for at anerkende en sådan virkning. Imidlertid traf den i det foreliggende tilfælde ikke afgørelse på grundlag af direktivet, men på grundlag af den spanske lov af 13. april 1998⁽⁷⁾ om kontraktbetingelser, som i lighed med direktivet fastslår, at urimelige bestemmelser er ulovlige.

I Frankrig har Conseil d'État i en plenumdom⁽⁸⁾ set bort fra de nationale regler vedrørende indgåelse af kontrakter om offentlige arbejder på grund af deres uforenelighed med målsætningerne i direktiv 89/440/EØF⁽⁹⁾. Sagsøger anmodede Conseil d'État om at annullere en dom fra Tribunal administratif de Lyon, som havde afvist hans anmodning om annullering af en afgørelse truffet af Lyons byråd den 18. juli 1991 om tildeling af kontrakten på et vejarbejde. Ifølge sagsøger var de nationale regler, eftersom de ikke omfatter foranstaltninger vedrørende offentliggørelse, uforenelige med

målsætningerne i direktiv 71/305/EØF⁽¹⁰⁾, som ændret ved direktiv 89/440/EØF, selv om dette endnu ikke var gennemført i Frankrig på tidspunktet for den omtvistede beslutning⁽¹¹⁾.

Conseil d'État fandt, at eftersom de pågældende nationale regler ikke omfattede foranstaltninger vedrørende offentliggørelse, var de ikke forenelige med målsætningerne i direktiv 89/440/EØF og kunne som følge heraf ikke være retsgrundlag for den anfægtede dom, eftersom denne var afsagt på et fejlagtigt grundlag.

Denne dom bekræfter Haute Assemblées praksis med at give et fællesskabsdirektiv maksimal virkning⁽¹²⁾, selv om det ikke er gennemført inden for fristen⁽¹³⁾.

Ved sin afgørelse nr. 88-400 DC⁽¹⁴⁾ har det franske Conseil constitutionnel udtalt sig om den forfatningslov, der fastslår betingelserne for anvendelse af artikel 88-3 i forfatningen. Bestemmelsen omhandler EU-borgere, der er bosiddende i Frankrig, og som ikke er franske statsborgere, og deres valgret og valgbarhed til kommunale valg samt gennemførelse af direktiv 94/80/EF⁽¹⁵⁾. Loven blev fundet forenelig med forfatningen.

Selv om det har været Conseil constitutionnels faste retspraksis siden dets afgørelse om »IVG« fra 1975⁽¹⁶⁾, at traktaterne på trods af princippet om traktaters og internationale aftalers forrang for lovene, hvilket er indskrevet i artikel 55 i forfatningen, ikke udgør en del af referencenormerne for den kontrol med lovenes forfatningsoverensstemmelse, som udøves af Conseil constitutionnel, så har sidstnævnte i det foreliggende tilfælde sammenholdt forvaltningsloven med både den primære og den sekundære fællesskabsret. Men på grund af det forfatningsmæssige grundlag for denne undersøgelse⁽¹⁷⁾ må den holdning, der indtages af Conseil constitutionnel, ikke skabe tvivl om det princip, der følger af retspraksis i »IVG«-sagen, men kun udgøre en undtagelse fra den traditionelle retspraksis.

(1) Tribunal Supremo, Sala Segunda, de lo Penal, 20. januar 1998, Friedrich J. P mod Ministerio Fiscal, Repertorio Aranzadi de Jurisprudencia 1998, n° 27.

(2) Domstolens dom af 14. december 1995, Forenede sager C-163/94, C-165/94 og C-250/94, Sanz de Lera e.a., Sml. 1995 I, s. 4821.

(3) Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (EFT L 95 af 21.4.1993, s. 29).

(4) Jf. Tribunal Supremo, Sala Primera, de lo Civil, 20. februar 1998, Ediciones Océano Exito, SA/José Ramón B.F., Repertorio Aranzadi de Jurisprudencia 1998, n° 604; af 30. maj 1998, Vicente Alfonso V. N./A. S.A., La Ley 1998, n° 4598, s. 4-5; af 20. juli 1998, Home English, Repertorio Aranzadi de Jurisprudencia 1998, n° 6192.

(5) Tribunal Supremo, Sala Primera, de lo Civil, 31. januar 1998, Carlos Luis A. F. y Unión de Consumidores de España (UCE)/Banco Central Hispanoamericano S.A., Repertorio Aranzadi de Jurisprudencia 1998, no 121.

(6) Tribunal Supremo, Sala Primera, de lo Civil, 13. november 1998, S.E., SA / Luis L.C., La Ley 1998, n° 4690, s. 6-7.

(7) Ley 7/1998 af 13. april 1998, sobre condiciones generales de la contratación (B.O.E. n° 89 af 14-4-1998).

(8) Conseil d'État, plenum, 6. februar 1998, M. Tête, Association de sauvegarde de l'Ouest lyonnais; Actualité Juridique Droit Administratif 1998, 458; Revue française de droit administratif 1998 s. 407, vedrørende Henri Savoie; Revue trimestrielle de droit commercial et de droit économique 1998, s. 584; La semaine juridique — édition générale, 1998 II 10109; Gazette du Palais 1998 n° 217-218 II som, s. 38-39.

(9) Rådets direktiv 89/440/EØF af 18. juli 1989 om samordning af fremgangsmåderne med hensyn til indgåelse af offentlige bygge- og anlægskontrakter (EFT L 210 af 21.7.1989, s. 1).

(10) Rådets direktiv 71/305/EØF, flere gange ændret, er blevet kodificeret ved Rådets direktiv 93/37/EØF af 14. juni 1993 om samordning af fremgangsmåderne med hensyn til indgåelse af offentlige bygge- og anlægskontrakter (EFT L 199 af 9.8.1993, s. 54).

(11) Medens medlemsstaterne skulle træffe de foranstaltninger, der er nødvendige for at tilpasse sig afgørelsen, senest den 20. juli 1990, er det først gennem lov nr. 91-3 af 3. januar 1991 om åbenhed og regelmæssighed i forbindelse med udbudsprocedurer (JORF af 5. januar 1991, s. 236), at Frankrig begyndte at opfylde sine forpligtelser med hensyn til gennemførelse af afgørelsen. Gennemførelsen var først reel fra 31. marts 1992, på hvilken dato et dekret og en anordning om de foranstaltninger vedrørende offentliggørelse, som skulle gælde for kontrakttildeling, blev vedtaget i henhold til lovgivningen.

(12) Vedrørende en tidligere dom se f.eks.: Conseil d'État, plenum, 20. februar 1998, Ville de Vaucresson, Jurisclasseur droit administratif 1998 n° 80.

(13) Vedrørende offentlige kontrakter om tjenesteydelser se: Conseil d'État, afdeling, 20. maj 1998, Communauté de communes du Piémont de Barr, Revue française de droit administratif 1998, s. 609.

(14) Afgørelse truffet af Conseil constitutionnel n° 88-400 DC af 20. maj 1998, Revue française de droit administratif 1998, s. 671; Actualité Juridique Droit Administratif 1998, 531; Europe 1998 Chronique n° 5, s. 4.

(15) Rådets direktiv 94/80/EF af 19. december 1994 om fastsættelse af de nærmere regler for valgret og valgbarhed ved kommunale valg for unionsborgere, der har bopæl i en medlemsstat, hvor de ikke er statsborgere (EFT L 368 af 31.12.1994, s. 38).

(16) Afgørelse truffet af Conseil constitutionnel n° 74-54 DC af 15. januar 1975, Rec., s. 19; Grandes décisions du Conseil constitutionnel, 9 éd., s. 305.

(17) Artikel 88-3 i forfatningen siger udtrykkelig, at for at en forvaltningslov om anvendelse af grundloven skal være lovlig, er det en forudsætning, at den er forenelig med fællesskabsretten.

Den franske Cour de cassation kasserede den 7. april 1998 (affaire Laubeuf) en dom fra Tribunal de grande instance af 6. juli 1995. Tvisten omhandlede selskabet Laubeufs klage over skatteansættelse. Klagen var blevet indgivet for sent i forhold til den nationale frist, dvs. efter den 31. december i det andet år efter indbetalingen af den omtvistede skat. Tribunal de grande instance havde afvist sagen, idet den henviste til retspraksis i Emmott-sagen⁽¹⁾. Cour de Cassation havde imidlertid kasseret dommen med den begrundelse, at man skulle have anvendt den retspraksis i sagen Fantask⁽²⁾, som var fremkommet i mellemtiden.

Ligeledes i Frankrig rejser en dom fra Conseil d'État af 20. februar 1998 vedrørende byen Vaucresson det interessante spørgsmål, hvorvidt en lovtekst til gennemførelse af et direktiv kan omfatte overgangsbestemmelser, hvis virkning vil være at udsætte datoen for direktivets ikrafttrædelse til efter fristen for gennemførelse.

Domstolen fandt, at direktiv 85/337/EØF om vurdering af visse offentlige og private projekters indvirkning på miljøet udelukker, at procedurer, der er indledt efter datoen for udløb af fristen for gennemførelse, kan falde uden for anvendelsesområdet⁽³⁾. Den udtalte sig ikke om direktivets anvendelse på situationer, som er i gang ved udløbet af fristen for direktivets gennemførelse. I modsætning til Kommissionens holdning havde generaladvokaten anset, at medlemsstaterne kan tillade dispensation fra den miljømæssige vurdering, når der er tale om projekter, for hvilke godkendelsesproceduren er indledt inden udløbet af fristen for gennemførelse af direktivet.

Conseil d'État har fulgt denne linje i forbindelse med et direktiv vedrørende procedurerne for tildeling af offentlige bygge- og anlægskontrakter. I dekretet om gennemførelse er det fastslået, at det ikke finder anvendelse på kontrakter, som er tildelt en part inden den 22. juli 1990, og hvis parten desuden har indledt projektering og forarbejder. Ifølge regeringens repræsentant i Conseil d'État »ville det, i betragtning af hvor tunge, langsommelige og besværlige procedurerne for tildeling af kontrakter om motorvejsbyggeri er, være i modstrid med princippet om retlig sikkerhed og om overholdelsen af berettigede forventninger at kræve, at direktivets nye bestemmelser om offentliggørelse skulle anvendes med det samme, hvilket eventuelt kunne føre til, at entreprenørens stilling blev bragt i fare.« Conseil d'État er af den opfattelse, at de omtvistede bestemmelser ikke er i modstrid med målsætningerne i direktivet, eftersom den fastsatte afvigelse kun berører de kontrakter, hvor den tildelende myndighed inden den dato, hvor direktivet træder i kraft, allerede har bundet sig til en entreprenør og fået vedkommende til at udføre visse projekter og forarbejder.

I Italien har Corte Costituzionale vurderet, hvilken indvirkning fællesskabsretten har på de nationale bestemmelser vedrørende universitetsundervisning. Retten skulle tage stilling til, hvorvidt en lovbestemmelse, som tillægger ministeren for universiteter og for videnskabelig og teknisk forskning beføjelse til at regulere adgangen til specialuddannelse og til universitetskurser og til at fastsætte adgangsbegrænsning i forbindelse med optagelse på sådanne skoler, er i overensstemmelse med forfatningen⁽⁴⁾. Spørgsmålet blev bl.a. stillet på baggrund af forfatningens bestemmelser om, at tilrettelæggelsen af studier og adgangen til uddannelse skal reguleres gennem

lovgivning. At give ministeriet skønsbeføjelser med hensyn til indførelse af adgangsbegrænsning, uden at der i forvejen i lovgivningen er fastsat generelle principper for reguleringen af adgang til universitetet, ville indebære en urimelig tilsidesættelse af lovgivningen til fordel for den forskriftsudstedende myndighed.

Corte Costituzionale minder om, at i henhold til forfatningen henhører betingelserne for adgang til universitetet, og dermed indførelsen af adgangsbegrænsning, under lovgivningsområdet, men at loven kan overlade det til den udøvende magt at supplere de grundlæggende regler, den omfatter. For at de beføjelser, der er tildelt ministeren, skal være i overensstemmelse med fordelingen af kompetence mellem den lovgivende og den udøvende magt, er det nødvendigt, at det i forvejen, ved en bestemmelse, der har rang som lov, er fastsat, hvilke kriterier der gør det muligt at fastslå, hvilke skoler og studier der kan anvende adgangsbegrænsning. Corte Costituzionale konstaterer, at den nationale lovgivning ikke fastslår de kriterier, der er bestemmende for administrationens skønsbeføjelser på området. Den fastslår dog, at den retlige ramme, inden for hvilken disse kriterier skal findes, ligeledes omfatter fællesskabsbestemmelser om tilrettelæggelse af universitetsstudier, specielt direktiverne om gensidig anerkendelse af eksamensbeviser, som tager sigte på at lette den faktiske udøvelse af etableringsretten og af friheden til at levere tjenesteydelser for læger, dyrlæger, tandlæger og arkitekter⁽⁵⁾. Disse direktiver er bindende for staten med hensyn til det resultat, der skal opnås, dvs. at det skal sikres, at direktivernes minimumskrav vedrørende teoretisk og praktisk uddannelse er opfyldt. Under disse omstændigheder er muligheden i italiensk lovgivning for at anvende adgangsbegrænsning for lærestalter, der tilbyder uddannelser af den art, der er omhandlet i direktivet, kun et middel, i den i EF-traktatens artikel 189 omhandlede forstand, til at opnå direktivernes målsætning. Ministerens beføjelser til at begrænse adgangen til universitetsstudier indgår dermed i et regelværk med højere rang, som ved at fastslå kriterierne for udvælgelse af studier med adgangsbegrænsning er af en sådan art, at de udelukker, at beføjelsen anvendes vilkårligt. Spørgsmålet om, hvorvidt den pågældende lovbestemmelse er i overensstemmelse med forfatningen, ansås således for irrelevant.

Corte di Cassazione⁽⁶⁾ skulle ligeledes udtale sig om, hvorvidt direktiverne 78/686/EØF og 78/687/EØF⁽⁷⁾, sådan som de fortolkes af Domstolen i dens dom af 1. juni 1995⁽⁸⁾, er forenelige med de forfatningsmæssige principper om ligebehandling og lige ret til arbejde. Sagsøgerne, som er læger, påberåbte sig anvendelsen af en

(1) Domstolens dom af 25. juli 1991, Sag C-208/90, T. Emmott mod Minister for Social Welfare & Attorney General, Sml. 1991 I, s. 4292.

(2) Domstolens dom af 2. december 1997, Sag C-188/95, Fantask A/S o.a. mod Industriministeriet, Sml. 1997 I, s. 6820.

(3) Dom af 9. august 1994, Sag C-396/92, Bund Naturschutz in Bayern eV, R. Standsdorf o.a. mod Freistaat Bayern, Sml. 1994 I, s. 3717.

(4) Corte Costituzionale, 27. november 1998, n° 383, Da GU n° 48 del 2.12.1998, prima serie speciale, Corte Costituzionale.

(5) La Corte Costituzionale henviser mere specifikt til Rådets direktiv 78/686/EØF af 25. juli 1978 (EFT L 233 af 24.8.1978, s. 1); 78/687/EØF af 25. juli 1978 (EFT L 233 af 24.8.1978, s. 10); 78/1026/EØF af 18. december 1978 (EFT L 362 af 23.12.1978, s. 1); 78/1027/EØF af 18. december 1978 (EFT L 362 af 23.12.1978, s. 7); 85/384/EØF af 10. juni 1985 (EFT L 223 af 21.8.1985, s. 15); 89/594/EØF af 30. oktober 1989 (EFT L 341 af 23.11.1989, s. 19) og 93/16/EØF af 5. april 1993 (EFT L 165 af 7.7.1993, s. 1).

(6) Corte di Cassazione, sez. un., 13. februar 1998, n. 1512, Giust. civ., 1998, I, 1935 og Corte di Cassazione, sez. un., 11. november 1997 n. 11129, Giust. civ., 1998, I, 1026 (hvis begrundelser er identiske).

(7) Rådets direktiv 78/686/EØF af 25. juli 1978 om gensidig anerkendelse af eksamensbeviser, certifikater og andre kvalifikationsbeviser for tandlæger og om foranstaltninger, der skal lette den faktiske udøvelse af retten til etablering og fri udveksling af tjenesteydelser (EFT L 233 af 24.8.1978, s. 1) og Rådets direktiv 78/687/EØF af 25. juli 1978 om samordning af de administrative eller ved lov fastsatte bestemmelser om virksomhed som tandlæge (EFT L 233 af 24.8.1978, s. 10).

(8) Domstolens dom af 1. juni 1995, Sag C-40/93, Kommissionen mod Italien, Sml. 1995 I, s. 1319.

national lov, som gav dem adgang til at arbejde som tandlæger, uanset den omstændighed, at de havde påbegyndt deres universitetsuddannelse efter den skæringsdato, der er fastsat i artikel 19 i direktiv 78/686/EØF. Den pågældende nationale lovgivning var blevet fundet uforenelig med de nævnte direktiver i Domstolens ovennævnte dom, som havde fastslået, at Italien ikke havde opfyldt sine forpligtelser i henhold til de pågældende direktiver.

Corte di Cassazione redegjorde for den italienske forfatningsdomstols praksis, når det gælder forholdet mellem fællesskabsretten og den interne retsorden, og mindede om, at det drejer sig om to forskellige retsordener, som er samordnet gennem kompetencefordelingen i traktaterne om oprettelse af De Europæiske Fællesskaber, at en normkonflikt mellem de nationale bestemmelser og fællesskabsretten ikke medfører, at de førstnævnte bliver ugyldige, men at de ikke skal anvendes af den nationale domstol, og endelig at den kontrol, som forfatningsdomstolen foretager af, hvorvidt bestemmelser er i overensstemmelse med forfatningen, ikke kan omfatte fællesskabsbestemmelser, som ligger uden for den interne retsorden, men derimod den lov, som gennemfører traktaten, eftersom anvendelsen af denne lov kan medføre en krænkelse af grundlæggende principper i forfatningen eller af ukrænkelige personrettigheder. Corte di Cassazione mindede i denne forbindelse om, at hvis det hævdes, at der er konflikt mellem en fællesskabslovtæst og grundlæggende principper i forfatningen, skal den nationale domstol, for at kunne opnå en præjudiciel afgørelse af forfatningsretten, undersøge, om denne konflikt er så alvorlig, at det er selve traktaten, som strider mod forfatningen, og om det derfor vil være berettiget at anvende det radikale middel, at Italien forlader Den Europæiske Union.

Corte di Cassazione fandt dog, at en så vidtgående konsekvens ikke var relevant i dette tilfælde, eftersom der ikke var nogen konflikt mellem på den ene side direktiverne og Domstolens ovennævnte dom og på den anden side de grundlæggende principper i forfatningen, som sagsøgerne påberåbte sig.

I en dom af 30. december 1997 (n. 443, Giustizia Civile, 1998, s. 609) fandt den italienske Corte Costituzionale, at selv om »omvendt diskriminering« ikke er forbudt i henhold til fællesskabsretten, er forskelsbehandling mellem italienske virksomheder og virksomheder i andre medlemsstater til gengæld i modstrid med artikel 3 i den italienske forfatning, som fastslår lighedsprincippet.

Spørgsmålet om overensstemmelse med forfatningen gjaldt visse artikler i loven af 4. juli 1967 n. 589 om industriel fremstilling af pasta, som foreskriver, at der ikke må anvendes andre ingredienser end dem, der er angivet eller tilladt i et ministerielt dekret, som skal vedtages på grundlag af lovens artikel 30. Således fandt domstolen i Pordenone, at disse bestemmelser var i modstrid med princippet om ligebehandling i artikel 3 i forfatningen, eftersom de nationale producenter er forpligtet til at fremstille pasta udelukkende med de ingredienser, der er tilladt af den italienske lovgivning, medens importørerne kan sælge pasta fra andre medlemsstater, som er fremstillet efter reglerne i disse lande.

Corte Costituzionale fandt, at i henhold til princippet om varers frie bevægelighed, som er fastslået i EF-traktaten, er Italien forpligtet til at godtage pasta, der er lovligt markedsført i en anden medlemsstat.

Desuden har Domstolen i Zoni-dommen⁽¹⁾ fastslået, at den pågældende lov n. 580/67 tager sigte på tvungende hensyn såsom forbrugerbeskyttelse, god forretningsskik eller beskyttelse af den offentlige sundhed, hvilket kan berettigg et forbud mod indførelse af pasta fra andre medlemsstater. Spørgsmålet om den forfatningsmæssige overensstemmelse vedrørte imidlertid begrebet »omvendt diskriminering«. Corte Costituzionale anerkendte, at fællesskabsretten ikke kræver, at lovgiver ophæver loven for så vidt angår pastaproducenter, der er etableret i Italien, men konstaterede, at visse artikler i loven strider mod artikel 3 i den italienske forfatning. Den fandt dem derfor forfatningsstridige, eftersom de ikke tillader pastaproducenter, der er etableret i Italien, at anvende ingredienser, som i henhold til fællesskabslovgivningen lovligt kan anvendes på Fællesskabets territorium.

I *Nederlandene* tillod Hoge Raad i en dom af 28. januar 1998⁽²⁾, at en momspligtig, hvis økonomiske aktiviteter omfattede salg af narkotika, kunne fradrage den indgående moms. Domstolen havde ellers fundet, i en dom af 5. juli 1988⁽³⁾, at illegalt salg af narkotika ikke henhørte under momsreglernes anvendelsesområde. I det foreliggende tilfælde havde appelretten (Gerechtshof) fundet, at den afgiftspligtige ikke havde ret til at fradrage den indgående moms, eftersom denne afgift vedrørte levering af narkotika⁽⁴⁾. Ifølge Hoge Raad, derimod, var de leverancer og tjenesteydelser, for hvilke der var opkrævet indgående moms, anvendt af hensyn til den afgiftspligtiges økonomiske aktiviteter, og han havde derfor ret til at fratække momsen.

I *Det Forenede Kongerige* i sagen *Wilson and others -v- St Helens Borough Council*⁽⁵⁾ skulle House of Lords udtale sig om Rådets direktiv 77/187/EØF⁽⁶⁾ om varetagelse af arbejdstagernes rettigheder i forbindelse med overførsel af virksomheder. Sagsøgerne, som var ansat ved en offentlig skole, var blevet afskediget af økonomiske årsager i forbindelse med skolens overførelse fra en lokal offentlig myndighed til en anden. Den overdragende myndighed havde derefter genansat dem med en ny ansættelseskontrakt, som indebar en lønnedgang. House of Lords, som blev forelagt sagen på grundlag af *Transfer of Undertakings (Protection of Employment) Regulations* fra 1981 og direktiv 77/187/EØF, fandt, at i henhold til den ovennævnte nationale bestemmelse, og selv om en virksomheds overførelse ikke automatisk ophævede et kontraktmæssigt forhold, var en udtrykkelig opsigelse, som var givet før, efter eller under overførelsen ikke ugyldig. En ansat kan derfor ikke tvinge den overdragende part til at fastholde hans ansættelseskontrakt med samme ordning eller samme betingelser som før.

(1) Dom af 14. juli 1988, Sag 90/86, Zoni, Sml. 1988, s. 4285.

(2) Hoge Raad, X mod Inspecteur der omzetbelasting, *Beslissingen in belastingzaken*, 1998, 116.

(3) Dom af 5. juli 1988, Sag 269/86, Mol, Sml. 1988, s. 3627.

(4) Gerechtshof Amsterdam, 9. januar 1997, *Beslissingen in belastingzaken*, 1998, 116.

(5) House of Lords, 29. oktober 1998, *Wilson and others -v- St Helens Borough Council*, *The All England Law Reports*, 1998, 609-634.

(6) Rådets direktiv 77/187/EØF af 14. februar 1977 om tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om varetagelse af arbejdstagernes rettigheder i forbindelse med overførsel af virksomheder, bedrifter eller dele af bedrifter (EFT L 61 af 5.3.1977, s. 26).

House of Lords fastslog, at det ikke fremgik af bestemmelserne i ovennævnte direktiv, at en ansættelse skulle opretholdes ved en virksomhedsoverførsel, når en sådan beskyttelse ikke fandtes i den nationale lovgivning. Det mindede i denne forbindelse om, at i henhold til den nationale ret var den eneste rettighed, som en ansat kunne påberåbe sig, og som var stadfæstet ved fællesskabsdirektivet, retten til at forlange skadeserstatning for uberettiget afskedigelse⁽¹⁾.

I sagen *Jesuthasan -v- London Borough of Hammersmith and Fulham*⁽²⁾ var Court of Appeal blevet forelagt et søgsmål fra en lærer, der var ansat på deltid af en lokal myndighed, og som var blevet afskediget ved udløbet af en midlertidig kontrakt og betragtede denne afskedigelse som uberettiget. I Det Forenede Kongerige finder de nationale bestemmelser vedrørende uberettiget afskedigelse⁽³⁾ ikke anvendelse på deltidsansatte. Sagsøger baserede sig imidlertid på en afgørelse truffet af House of Lords⁽⁴⁾ i sagen *R -v- Secretary of State for Employment, ex parte Equal Opportunities Commission*, hvor dette havde fundet, at eftersom det største antal deltidsansatte udgøres af kvinder, var den omstændighed, at de nationale bestemmelser om uberettiget afskedigelse ikke finder anvendelse på sådanne ansatte, diskriminerende og derfor uforenelig med artikel 119 i EF-traktaten og med direktiverne 75/117/EØF og 76/207/EØF⁽⁵⁾.

I det foreliggende tilfælde fandt Court of Appeal, at de pågældende nationale bestemmelser ikke kunne anvendes, da de allerede var fundet i strid med fællesskabsretten på grund af deres diskriminerende karakter. Eftersom de af denne grund ikke kunne anvendes, såfremt der var tale om en kvinde, anså retten, at det samme måtte gælde, når der var tale om en mand.

Fjerde spørgsmål

Spørgsmålet om den belgiske stats ansvar er blevet rejst i to tilfælde, efter at det belgiske parlament havde vedtaget en lov af 10. december 1997, som forbyder reklamer for tobaksvarer⁽⁶⁾. Det hævdedes, at loven, hvis ikrafttrædelse var fastsat til 1. januar 1999, ville få konsekvenser for det årlige Formel 1 Grand Prix i Spa Francorchamps. En række virksomheder og regionale myndigheder har stævnet den

belgiske stat dels for at opnå suspension af den omtvistede lov og tilladelse til at organisere det nævnte Grand Prix uden de begrænsninger, loven indebærer, dels for at få dømt den belgiske stat til at yde erstatning for den skade, der forvoldes gennem vedtagelsen af den pågældende lov, som skulle betegne en krænkelse af fællesskabsretten. I begge tilfælde er anmodningerne blevet tilbagevist.

Cour d'appel i Liège blev forelagt sagen til foreløbig afgørelse, og i sin dom af 12. februar 1998⁽⁷⁾ mindede den først om det princip, som Domstolen havde fastslået, nemlig at medlemsstaterne kan være ansvarlige, uanset hvilket organ der gennem en handling eller undladelse af handling er ansvarlig for overtrædelsen, herunder også når overtrædelsen skyldes den nationale lovgiver. Herefter undersøgte Cour d'appel de bedømmelseskriterier, der var fastslået af Domstolen⁽⁸⁾, specielt rækkevidden af den skønsmæssige, som lovgiver har på det pågældende område⁽⁹⁾, og under hensyntagen til forslaget til et fællesskabsdirektiv, som ligeledes omhandler et generelt forbud mod reklame og sponsoring i forbindelse med tobaksvarer, konkluderede Cour d'appel, at det ville være overilet, i en sådan sammenhæng, at hævde, at den belgiske stat skulle være skyldig i en »klar overtrædelse« af den direkte gældende fællesskabsret.

I en afgørelse om sagens realitet dømte Tribunal de première instance i Verviers⁽¹⁰⁾ på samme måde og afviste klagerens argument om en anvendelse af et mere videregående ansvar, som findes i belgisk ret.

Tribunal de première instance/Gerecht van eerste aanleg i Bruxelles har i en dom af 13. februar 1998⁽¹¹⁾ fundet staten ansvarlig for en overtrædelse af fællesskabsretten, fordi den ikke inden for den fastsatte frist har gennemført Rådets direktiv 86/653/EØF⁽¹²⁾ om selvstændige handelsagenter. I henhold til direktivets artikel 17 er medlemsstaterne forpligtet til at træffe de nødvendige foranstaltninger for at sikre, at handelsagenten under visse omstændigheder kan få udbetalt en erstatning ved agenturaftalens ophør. Den belgiske lov, som var gældende, da tvisten opstod, omhandlede ikke en sådan erstatning. Sagsøger, hvis aftale om selvstændig agentvirksomhed var blevet opsagt efter den frist for gennemførelse, der var fastsat i direktivet, men inden ikrafttrædelsen af loven om gennemførelse i den nationale lovgivning⁽¹³⁾, havde nedlagt påstand om at få gjort den belgiske stat ansvarlig. Efter at retten havde konstateret, at sagsøger opfyldte de betingelser, der var fastsat i direktivet, dømte den staten til at betale en erstatning beregnet på grundlag af de kriterier, der foreskrives i direktivet.

(1) Vedrørende en fortolkning af direktiv 77/187/EØF se Domstolens dom af 12. november 1998, Sag C-399/96, SA Europièces mod Sanders. I denne dom erklærede Domstolen, at det tilfaldt den nationale domstol at fastslå, om den ansættelseskontrakt, der blev foreslået af den overdragende part, medførte en væsentlig ændring af arbejdsbetingelserne til skade for arbejdstageren. I så tilfælde er medlemsstaterne i henhold til artikel 4, stk. 2, i direktivet forpligtet til at foreskrive, at arbejdsgiveren skal anses for at være ansvarlig for, at ansættelsesforholdet er ophørt (jf. punkt 44, bestemmelse 2).

(2) Court of Appeal (Civil Division), 26. februar 1998, *Jesuthasan -v- London Borough of Hammersmith and Fulham*, Industrial Relations Law Reports, 1998, 372-376.

(3) Employment Protection (Consolidation) Act 1978.

(4) House of Lords, 3. marts 1994, *R -v- Secretary of State for Employment, ex parte Equal Opportunities Commission*, Industrial Relations Law Reports, 1994, 176.

(5) Rådets direktiv 75/117/EØF af 10. februar 1975 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivninger om gennemførelse af princippet om lige løn til mænd og kvinder (EFT L 45 af 19.2.1975, s. 19), og Rådets direktiv 76/207/EØF af 9. februar 1976 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder for så vidt angår adgang til beskæftigelse, erhvervsuddannelse, forfremmelse samt arbejdsvilkår (EFT L 39 af 14.2.1976, s. 40).

(6) Lov af 10. december om forbud mod reklame for tobaksvarer, M.B. 11/02/98, s. 3737.

(7) Cour d'appel i Liège, 12. februar 1998, *Revue de jurisprudence de Liège, Mons et Bruxelles*, 1998, 502-513.

(8) Domstolens domme af 5. marts 1996, *Forenede sager C-46/93 og C-48/93, Brasserie du Pêcheur et Factortame III*, Sml. I, s. 1029.

(9) Domstolens dom af 26. marts 1996, *Sag C-392/93, British Telecommunications*, Sml. I, s. 1631.

(10) Tribunal de première instance i Verviers, 26. juni 1998, *Journal des Tribunaux / Droit européen*, 1998, n° 53, 210-211.

(11) Tribunal de première instance/Gerecht van eerste aanleg i Bruxelles, 13. februar 1998, *Revue de jurisprudence de Liège, Mons et Bruxelles*, 1998, 1261-1264.

(12) Rådets direktiv 86/653/EØF om samordning af medlemsstaternes lovgivning om selvstændige handelsagenter (EFT L 382 af 31.12.1986, s. 17).

(13) Belgien gennemførte først direktivet i 1995 ved lov af 13. april 1995 om aftaler om handelsagenturer, M.B. 2.6.1995, s. 15621, medens artikel 22, stk. 1, i direktivet fastslog, at medlemsstaterne skulle tilpasse deres lovgivning efter det inden 1. januar 1990.

I Italien skulle Corte di Cassazione igen tage stilling til statens ansvar for skader forårsaget af den forsinkede gennemførelse af direktiv 80/987/EØF⁽¹⁾ om beskyttelse af arbejdstagerne i tilfælde af arbejdsgiverens insolvens. Når det gælder spørgsmålet om den retslige tilkendelse af erstatning i henhold til lovdekret nr. 80/1992, som gennemfører det pågældende direktiv, til arbejdstagere, som ikke har kunne drage fordel af beskyttelsen på grund af den manglende gennemførelse af direktivet inden for den fastsatte frist, fremgår det, at Corte di Cassationes arbejdsretslige afdeling har ændret praksis. I en afgørelse fra årets begyndelse⁽²⁾ bekræftede den⁽³⁾ således sin praksis med, at skade, som opstår på grund af manglende gennemførelse af et fællesskabsdirektiv, ganske vist giver anledning til erstatning, men ikke skyldes en ulovlig handling fra statens side. I en afgørelse af 11. juni 1998⁽⁴⁾ fastslår retten derimod for første gang, at erstatningen har sin »direkte og umiddelbare årsag i statens civile retlige ansvar i henhold til artikel 2043 i den italienske Codice civile«, ifølge hvilken en ulovlig handling anses for at være ansvarspådragende. De to afgørelser afviger imidlertid ikke fra hinanden, når det gælder kriterierne for beregning af renter og omregning af de beløb, som arbejdstagerne har ret til i erstatning. Således gælder det for begge afgørelser, at renter og omregning skal have udgangspunkt i den dato, hvor arbejdsgiveren erklæres konkurs, hvilket betragtes som det tidspunkt, hvor skaden opstår.

I Det Forenede Kongerige har Court of Appeal i sagen R -v- Secretary of State for Transport, ex parte Factortame and others⁽⁵⁾ bekræftet en afgørelse truffet af High Court⁽⁶⁾, som omhandler Det Forenede Kongeriges ansvar for en overtrædelse af fællesskabsretten. Sagsøgerne — spanske fiskerbådsejere og redere — havde fået fastslået, både af

(1) Rådets direktiv 80/987/EØF af 20. oktober 1980 om beskyttelse af arbejdstagerne i tilfælde af arbejdsgiverens insolvens (EFT L 283 af 28.10.1980, s. 23).

(2) Corte di Cassazione, sez. lav., 10. februar 1998, n. 1366, Giust. civ., 1998, I, 1942.

(3) Corte di Cassazione, sez. lav., 9. januar 1997, n. 133, Foro it., Mass., 1997, 14, omtalt i 15. årsberetning — 1997.

(4) Corte di Cassazione, sez. lav., 11. juni 1998, n. 5846, Giust. civ., 1998, I, 2468.

(5) Court of Appeal, 8. april 1998, R -v- Secretary of State for Transport, ex parte Factortame and others Common Market Law Reports, 1998, vol. 3, 192-218.

(6) High Court, 31. juli 1997, Common Market Law Reports, 1998, vol. 3, 1353-1429.

engelske domstole⁽⁷⁾ og af Domstolen⁽⁸⁾, at Merchant Shipping Act af 1988, som i forbindelse med registrering af fiskerbåde i Det Forenede Kongerige stillede betingelser for ejernes, befragternes og redernes nationalitet, bopæl og hjemsted, krænkede princippet om ikke-diskriminering på grundlag af nationalitet. Som følge heraf havde sagsøgerne anlagt sag ved High Court mod Det Forenede Kongeriges regering med påstand om erstatning for den skade, der var forårsaget af den nævnte lov.

High Court fandt, at overtrædelsen af fællesskabsretten var tilstrækkelig alvorlig til, at Secretary of State for Transport måtte have et erstatningsansvar. Sidstnævnte ankede dommen til Court of Appeal, som bekræftede High Courts afgørelse. Court of Appeal fastslog princippet om, at for at fastlægge lovgivningsmagtens ansvar skal der føres bevis for, at denne klart og i alvorlig grad har overskredet grænserne for sine beføjelser. Retten præciserede, at en overtrædelse af det grundlæggende princip om ikke-diskriminering på grundlag af nationalitet normalt medfører, at staten er ansvarlig for den forårsagede skade.

Court of Appeal godtog High Courts argumentation, som gik ud på, at den virkning, der søges opnået gennem anvendelse af betingelserne vedrørende bopæl og hjemsted, rent faktisk betegnede en diskriminering på grundlag af nationalitet, at Secretary of State var bevidst om, at disse betingelser nødvendigvis måtte påføre sagsøgerne en skade, eftersom de forhindrede dem i at udnytte Det Forenede Kongeriges fiskekvoter, og endvidere at Det Forenede Kongeriges regering havde anvendt en lov for at undgå, at den ønskede målsætning blev forsinket af sagsanlæg, eftersom sagsøgerne ikke kunne opnå foreløbige foranstaltninger uden Domstolens indgriben. Endelig har Court of Appeal taget Europa-Kommissionens holdning i betragtning, idet denne udtrykkelig havde udtalt sig imod den foreslåede lovgivning⁽⁹⁾.

Court of Appeal understregede ligeledes, at det princip i fællesskabsretten, som var blevet overtrådt, var af grundlæggende betydning, og den afviste de argumenter, der blev fremført af Secretary of State, som påberåbte sig manglende klarhed i fællesskabsbestemmelserne og hævdede, at Det Forenede Kongeriges regering havde foretaget en »rimelig« forklaring af disse bestemmelser.

(7) House of Lords, 9. juli 1990, R -v- Secretary of State for Transport, ex parte Factortame and others, Appeal Cases, 1991, 603.

(8) Domstolens domme af 4. oktober 1991, Sag C-246/89, Kommissionen mod Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirland, Sml. I, s. 4585, og 25. juli 1991, The Queen mod Secretary of State for Transport, ex parte Factortame Ltd o.a., C-221/89, Sml. I, s. 3905.

(9) Domstolens dom af 4. oktober 1991, Sag C-246/89, Kommissionen mod Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirland, Sml. I, s. 4585.